

Πώς περνάμε τη μέρα μας;

Διδακτική πρόταση 4:

Καθημερινή ζωή: Διατροφή, ένδυση και ασχολίες των ανθρώπων της Αθήνας κατά την Αρχαϊκή Εποχή¹

Ερωτήματα-κλειδιά:²

- Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αθήνας κατά την Αρχαϊκή Εποχή;
 - Τι έτρωγαν και τι έπιναν;
 - Τι φορούσαν; Πώς ήταν η εμφάνισή τους;
 - Ποια σκεύη, εργαλεία, όπλα και έπιπλα χρησιμοποιούσαν;
 - Ποιες ήταν οι κυριότερες ασχολίες τους;

Σύνδεση με το προηγούμενο μάθημα

Τα παιδιά συνεχίζουν να μελετούν το ερώτημα «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής». Σε αυτό το μάθημα τα παιδιά έχουν την ευκαιρία, μέσα από διάφορες πηγές, να γνωρίσουν πτυχές της καθημερινής ζωής των ανθρώπων στην Αθήνα της Αρχαϊκής Εποχής και να καταλήξουν σε τεκμηριωμένες υποθέσεις για την διατροφή, την ένδυση, την τεχνολογία και τις ασχολίες τους.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθητές και μαθήτριες να:

- αναφέρουν τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων των ανθρώπων της Αθήνας (Αθηναίοι, δούλοι, μέτοικοι) (γνώση περιεχομένου)
- παρουσιάζουν για τον τρόπο ζωής των Αθηναίων (παιδιών, γυναικών, αντρών)) (γνώση περιεχομένου)
- διατυπώνουν υποθέσεις, μέσα από τεκμήρια που προκύπτουν από τη μελέτη ευρημάτων (δεξιότητες)·
- χρησιμοποιούν τις ίδιες πηγές για να απαντήσουν – μέσα από τον εντοπισμό διαφορετικών τεκμηρίων – περισσότερα του ενός ερωτήματα (επιστημολογική γνώση)·
- αναστοχάζονται σχετικά με το φαινόμενο της εξαγωγής διαφορετικών συμπερασμάτων από την μελέτη των ίδιων πηγών (επιστημολογική γνώση)·
- εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας (γνώση περιεχομένου - επιστημολογικές έννοιες) ·
- εκφράζουν και συζητούν τα συμπεράσματά τους χρησιμοποιώντας το κατάλληλο λεξιλόγιο (δεξιότητες).

¹ Ευχαριστίες για την επιστημονική καθοδήγηση στον Δρα Ευστάθιο Ράππου, Αρχαιολόγο, Τμήμα Αρχαιοτήτων Κύπρου. Ευχαριστίες επίσης στον Δρα Λεύκιο Νεοφύτου και τη Δρ Σταυρούλα Βαλιαντή, Λειτουργούς ΠΙ.

² Τα ερωτήματα-κλειδιά τοποθετούνται σε περίοπτη θέση, ώστε να αποτελούν κεντρικό άξονα και σημείο αναφοράς καθ'όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας.

Διδακτικό και μαθησιακό υλικό

- Αναρτημένο λεξιλόγιο διαβαθμισμένης βεβαιότητας σε καρτέλες: *αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με...*
- Σχολικό βιβλίο Ιστορία Δ΄ Δημοτικού. Στα αρχαία χρόνια, Έκδοση ΟΕΔΒ
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Διαδραστικός πίνακας· ή Η.Υ. και προβολέας για την παρουσίαση σε PowerPoint με τον ιστορικό χάρτη όπου φαίνεται η Αθήνα και η Σπάρτη κατά την Αρχαϊκή Εποχή (αξιοποιήθηκε και στο προηγούμενο μάθημα)
- Ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα (μικρός πίνακας), μαρκαδόροι νερού και σφουγγαράκι.
- Φύλλο Εργασίας: «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αθήνας κατά την Αρχαϊκή Εποχή;»
- Κάρτες Εργασίας Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Γεωμετρική Εποχή μέχρι σήμερα; (σσ. 10-15).
- Φάκελος Επιτευγμάτων.

Προετοιμασία

- Αντίγραφα Φύλλων Εργασίας για κάθε παιδί.
- Όπως και στα προηγούμενα μαθήματα, τα παιδιά οργανώνονται σε δυάδες ή τριάδες για μια πιο αποτελεσματική και παραγωγική συζήτηση των πηγών.

Παρουσίαση των ευρημάτων της Αποστολής (βλ. προηγούμενο μάθημα)

Τα παιδιά με τη βοήθεια των αυτοσχέδιων σελιδοδεικτών τους παρουσιάζουν και βοηθούν τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους να εντοπίσουν στο Σχολικό βιβλίο *Ιστορία Δ΄ Δημοτικού. Στα αρχαία χρόνια, Έκδοση ΟΕΔΒ, σ. 17-42,* τις πηγές (εικόνες ή φωτογραφίες ευρημάτων) από την Αρχαϊκή Εποχή, που τα ίδια εντόπισαν και που μας δίνουν πληροφορίες για το «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στην πόλη της Αθήνας;», ερώτημα με το οποίο θα ασχοληθούμε στο σημερινό μάθημα. Ακολουθεί πολύ σύντομη συζήτηση για τα είδη των πηγών που επιλέγηκαν, τις πληροφορίες που τα παιδιά έχουν εντοπίσει για την Αθήνα και συνδέουμε με την επόμενη δραστηριότητα.

Δραστηριότητα Προσανατολισμού : Εντοπίζω στον χάρτη την Αθήνα

Ως μικροί ερευνητές, τα παιδιά αναλαμβάνουν να συνεχίσουν τη διερεύνηση του ερωτήματος: «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αθήνας κατά την Αρχαϊκή Εποχή;». Εντοπίζουμε την Αθήνα στον χάρτη και σχολιάζουμε τη γεωγραφική θέση της (π.χ. κοντά στη θάλασσα), σε σχέση με τη Σπάρτη.

Στη συνέχεια, τα παιδιά προμηθεύονται το Φύλλο Εργασίας «Τι μας λένε οι πηγές για το πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αθήνας κατά την Αρχαϊκή Εποχή;». Ενθαρρύνουμε το κάθε παιδί να δουλέψει με τους πιο γρήγορους του ρυθμούς.

Δραστηριότητες στο Φύλλο Εργασίας: Διερευνώ (Α-Ε), ανακρίνω πηγές και εντοπίζω τεκμήρια

Ξεκινούμε από την **Διερεύνηση Α**: «Τι μας λένε οι πηγές 1-5 για το πώς ντύνονταν οι γυναίκες της Αθήνας αυτή την εποχή; Πώς ήταν η κόμμωσή τους;». Το κάθε παιδί ανακρίνει τις πηγές και εντοπίζει τα τεκμήρια (κυκλώνει, υπογραμμίζει ή χρωματίζει) που απαντούν στο συγκεκριμένο υπο-ερώτημα. Καταγράφει με συντομία την ατομική του απάντηση, υποστηρίζοντας την με τεκμήρια από τις πηγές. Ανάλογα με το πόσο βέβαιο είναι το παιδί για την απάντησή του χρησιμοποιεί φράσεις όπως: *αποκλείεται, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι..., ίσως, μάλλον, πιθανόν, πιθανότατα, όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι..., σίγουρα, σύμφωνα με...*

Αφού καταγραφούν οι ατομικές απαντήσεις, το κάθε παιδί τις συζητά με τα παιδιά που κάθονται δίπλα του (σε δυάδες ή τριάδες). Οι ατομικές απαντήσεις, μέσα από τη συζήτηση, εμπλουτίζονται ή αναθεωρούνται. Στη συνέχεια ακολουθούν οι ανακοινώσεις στην ολομέλεια, με γρήγορους ρυθμούς. Η μια δυάδα ή τριάδα συμπληρώνει την άλλη. Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να επιχειρηματολογούν για τις απόψεις τους με τεκμήρια από την κάθε πηγή.

Μετά τις παρουσιάσεις των δυάδων ή των τριάδων, εντοπίζουμε με γρήγορους ρυθμούς, τα είδη πηγών και χωρίζουμε τις πηγές σε πρωτογενείς και δευτερογενείς. Συζητούμε επίσης με τα παιδιά τα όσα μπορούμε να **υποθέσουμε** από τις πηγές, στη συγκεκριμένη περίπτωση: «Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πιο πάνω πηγές για μερικές από τις ασχολίες των ανθρώπων της Αθήνας;»

Διερεύνηση Α: Τι μας λένε οι πηγές 1-5 για το πώς ντύνονταν οι γυναίκες της Αθήνας αυτή την εποχή; Πώς ήταν η κόμμωσή τους;

Πηγή 1: Γραπτό κείμενο

Τεχνίτες με ξεχωριστές ικανότητες σκάλιζαν το μάρμαρο και έφτιαχναν αγάλματα που παρίσταναν κούρους και κόρες. Οι κούροι εικονίζουν γυμνούς νέους άντρες, με τα χέρια κολλημένα στα πλάγια του σώματος. Οι κόρες εικονίζουν νεαρές γυναίκες ντυμένες με ελαφριά ρούχα και καλοχτενισμένες. Πηγή: Σχολικό βιβλίο *Ιστορία Δ΄ Δημοτικού. Στα αρχαία χρόνια*, Έκδοση ΟΕΔΒ

Πηγή 2: Φωτογραφία κούρου

Το άγαλμα του κούρου αυτού είναι από την Αττική, περιοχή γύρω από την Αθήνα. Πηγή φωτογραφίας: Ιστοσελίδα http://projects.ecfs.org/fieldston272/SlidesFolder/02aeg_greek_rom_an_hell/02Greek/greek_sculpt_kouros_vol.jpg

Πηγή 3: Φωτογραφία κόρης

Το άγαλμα της κόρης αυτής είναι από την Ακρόπολη της Αθήνας. Φοράει πέπλο πάνω από τον χιτώνα.

Πηγή φωτογραφίας: Ιστοσελίδα http://en.wikipedia.org/wiki/File:ACMA_679_Kore_1.JPG

Πηγή 4: Οι αθηναϊκές κόρες, συνήθως φορούσαν ένα δωρικό πέπλο (μάλλινο).

Με το πέρασμα των χρόνων οι αθηναϊκές κόρες άρχισαν να φορούν, συνήθως, τον ιωνικό χιτώνα (λινό) μαζί με ιμάτιο.

Πηγή σκίτσου: Ιστοσελίδα Πανεπιστημίου του Cambridge http://www.classics.cam.ac.uk/museum/peplos_kore

Πηγή 5: Περιγραφή αναπαράστασης σε λήκυθο (αγγείο για την τοποθέτηση ελαιόλαδου).

Μια γυναίκα κάθεται σε καρέκλα και επεξεργάζεται μαλλί. Φοράει μακρύ χιτώνα και ιμάτιο. Τα μαλλιά της συγκρατούνται από ταινία και σχηματίζουν κότσο (κρωβύλο) στο πίσω μέρος, αφήνοντας δύο παρωτίδες (λεπτές κοτσίδες). Το σκουλαρίκι της έχει σχήμα δίσκου.

Πηγή φωτογραφίας: Ιστοσελίδα <http://www.scholarsresource.com/browse/work/2144620267>
Πνευματικά δικαιώματα © Museum of Fine Arts, Boston.

Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πιο πάνω πηγές για μερικές από τις ασχολίες των ανθρώπων της Αθήνας;

Σημείωση:

Αφού βεβαιωθούμε ότι όλα τα παιδιά στις δυάδες ή τριάδες, έχουν αντιληφθεί τον τρόπο εργασίας και τη διαδικασία που θα ακολουθήσουν κατά τις Διερευνήσεις τους, τα παιδιά προχωρούν με τις υπόλοιπες Διερευνήσεις με τους δικούς τους γρήγορους ρυθμούς. Όταν δούμε ότι οι περισσότερες ομάδες έχουν προχωρήσει στην τελευταία διερεύνηση καλούμε τα παιδιά στην ολομέλεια για την ανακοίνωση των απαντήσεών τους και συζήτηση των τελικών συμπερασμάτων. Αν δεν υπάρχει

χρόνος για καταγραφή των απαντήσεων, κάποιες από τις διερευνήσεις μπορούν να απαντηθούν από κάποια παιδιά και προφορικά. Οι Διερευνήσεις έχουν ως ακολούθως:

Διερεύνηση Α:

- Τι μας λένε οι πηγές 1-5 για το πώς ντύνονταν οι γυναίκες της Αθήνας αυτή την εποχή; Πώς ήταν η κόμμωσή τους;
 - Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πιο πάνω πηγές για μερικές από τις ασχολίες των ανθρώπων της Αθήνας;

Διερεύνηση Β:

- Τι μας λένε οι πηγές 6-10 για το τι έτρωγαν και τι έπιναν οι άνθρωποι της Αθήνας;
- Ποια σκεύη και εργαλεία χρησιμοποιούσαν;
 - Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πιο πάνω πηγές για μερικές από τις ασχολίες των ανθρώπων της Αθήνας;

Διερεύνηση Γ:

- Τι μας λένε οι πηγές 11-13 για μερικές από τις ασχολίες των γυναικών της Αθήνας; Έκαναν όλες τις ίδιες εργασίες;
 - Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πιο πάνω πηγές για τις ασχολίες των αντρών;

Διερεύνηση Δ:

- Τι μας λένε οι πηγές 14-18 για τις ασχολίες των ανθρώπων της Αθήνας;
 - Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πιο πάνω πηγές για τις ασχολίες των δούλων στην Αθήνα;

Διερεύνηση Ε:

- Τι μας λένε οι πηγές 18-19 για το πώς περνούσαν τη μέρα τους τα παιδιά στην Αθήνα της Αρχαϊκής Εποχής;
- Τι μαθαίνουμε από τις ίδιες πηγές για τα εργαλεία, τα μουσικά όργανα και τα έπιπλα των ανθρώπων της Αθήνας την Αρχαϊκή Εποχή;
 - Τι μπορούμε να υποθέσουμε από τις πηγές 18-19 για το πώς περνούσαν τα κορίτσια τη μέρα τους;
 - Σε ποια άλλα ερωτήματα του σημερινού μας μαθήματος μπορούν να δώσουν τεκμήρια οι Πηγές 18-19;

Στην ολομέλεια, μετά τις παρουσιάσεις των δυάδων ή των τριάδων, συζητούμε το ερώτημα «Έκαναν όλοι τις ίδιες δουλειές στην Αθήνα της Αρχαϊκής Εποχής;» ενθαρρύνοντας τα παιδιά να αιτιολογήσουν τις απαντήσεις τους με τεκμήρια από τις πηγές. Ιδιαίτερη έμφαση στη συζήτηση στην ολομέλεια δίνουμε στο ότι διαφορετικές πηγές μπορούν να αξιοποιηθούν για να απαντήσουμε στα ίδια ερωτήματα, αλλά και οι ίδιες πηγές μπορούν να δώσουν τεκμήρια σε διαφορετικά ερωτήματα. Αναμένουμε ότι το τρόπος με τον οποίο τα παιδιά εργάστηκαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων μαθημάτων θα τα έχει βοηθήσει να μπορούν να εντοπίζουν ή/και να θέτουν κι άλλα ερωτήματα για τα οποία η συγκεκριμένη πηγή μπορεί να δώσει τεκμήρια.

Δραστηριότητα: Εντοπίζω ομοιότητες και διαφορές και στοιχεία αλλαγής και συνέχειας

Προβάλλουμε ή σχεδιάζουμε στον πίνακα το ακόλουθο σχεδιάγραμμα. Φροντίζουμε να υπάρχει αρκετή απόσταση ανάμεσα στην μια δήλωση και την άλλη, ώστε να χωράει αρκετά παιδιά να σταθούν ανάμεσά τους:

Προβάλλουμε επίσης το ερώτημα «Πώς περνούσαν τη μέρα τους οι άνθρωποι της Αρχαϊκής Εποχής στις πόλεις της Κύπρου, στην πόλη της Σπάρτης και της Αθήνας; Τι έτρωγαν; Τι φορούσαν; Τι τεχνολογία χρησιμοποιούσαν; Ποιες ήταν οι ασχολίες τους» και καλούμε τα παιδιά να επαναφέρουν όλα όσα έχουν γνωρίσει για τα ερωτήματα αυτά μέσα από τις διερευνήσεις τους.

Στη συνέχεια, κρατώντας σταθερά τα ερωτήματα σε θέση όπου τα παιδιά να τα βλέπουν συνεχώς, ενθαρρύνουμε μαθητές και μαθήτριες να επιλέξουν ένα στοιχείο για μια περιοχή και να σταθούν εκεί που πιστεύουν ότι ταιριάζει και να αιτιολογήσουν γιατί επέλεξαν τη συγκεκριμένη θέση. Δίνουμε ένα παράδειγμα, π.χ.:

- Τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, στην αρχαία Σπάρτη αθλούσαν. Αυτό σε πολλές χώρες συμβαίνει και σήμερα. Άρα επιλέγω να σταθώ αρκετά κοντά στη δήλωση «Το ίδιο όπως και σήμερα».
- Οι πλούσιες γυναίκες στην αρχαία Αθήνα δεν είχαν το δικαίωμα να βγαίνουν από το σπίτι. Αυτό δεν συμβαίνει σήμερα γιατί πολλές γυναίκες δουλεύουν, ψηφίζουν, αποφασίζουν. Άρα θα σταθώ κάτω από τη δήλωση «Πολύ διαφορετικό από σήμερα».

Ακολουθεί συζήτηση για τις θέσεις και τις αιτιολογήσεις των παιδιών. Τα παιδιά που συμφωνούν η διαφωνούν καλούνται να επιχειρηματολογήσουν με τεκμήρια και να δείξουν πού και γιατί θα επέλεγαν να σταθούν εκείνα σε σχέση με το διάγραμμα και τις δηλώσεις.

Ανακεφαλαίωση – Επαναφορά κύριων σημείων

Το κάθε παιδί σημειώνει, πολύ γρήγορα, στην ατομική πλαστικοποιημένη καρτέλα του στοιχεία που ανακάλυψε μέσα από το σημερινό μάθημα για το πώς οι άνθρωποι της Αθήνας κατά την Αρχαϊκή Εποχή περνούσαν τη μέρα τους:

- Τι έτρωγαν; (1-2 φαγητά)
- Τι φορούσαν οι άντρες; Οι γυναίκες; Τα παιδιά;
- Είχαν τις ίδιες ασχολίες; (1 ασχολία της κάθε ομάδας ανθρώπων που γνωρίσαμε σήμερα).

Επίσης, το κάθε παιδί σημειώνει:

- Ένα στοιχείο από όλη την ενότητα της Καθημερινής Ζωής που είναι το ίδιο όπως και σήμερα και ένα που είναι πολύ διαφορετικό από σήμερα.

Στο τέλος, το κάθε παιδί συμπληρώνει τα νέα στοιχεία που ανακάλυψε στις Κάρτες Εργασίας Τι αλλάζει και τι μένει το ίδιο από την Παλαιολιθική Εποχή μέχρι σήμερα; (Πώς περνάμε τη μέρα μας;, Αρχαϊκή Εποχή, σ. 10-15).

Αναστοχασμός παιδιού³

- Το κάθε παιδί επιλέγει να απαντήσει σε μια ή περισσότερες ερωτήσεις:
- Τι μου άρεσε πιο πολύ ή μου έκανε εντύπωση από αυτά που κάναμε σήμερα;
- Άλλαξαν οι ιδέες/γνώσεις μου με το σημερινό μάθημα; Γιατί;
- Συνεργάστηκα/συζήτησα αποτελεσματικά με άλλα παιδιά;
- Τηρήθηκαν οι αρχές του αμοιβαίου σεβασμού στον διάλογο;
- Πώς θα με βοηθήσουν αυτά που έμαθα σήμερα στην καθημερινή μου ζωή;
- Τι άλλο θέλω να μάθω; Τι θα ήθελα να εισηγηθώ στη/στον δασκάλα/ό μου;

Αναστοχασμός εκπαιδευτικού

- Πότε συμμετείχαν πιο ενεργά τα παιδιά;
- Τι πέτυχε κατά την άποψή μου; Τι δεν «δούλεψε» και γιατί;
- Ποιες περιοχές χρειάζονται βελτίωση; Πώς θα μπορούσαν να γίνουν;

Αξιολόγηση

Συντρέχουσα αξιολόγηση γίνεται κατά τη διάρκεια του μαθήματος μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά στις ομάδες τους και στην ολομέλεια. Οι εργασίες φυλάγονται στο Φάκελο Επιτευγμάτων του κάθε παιδιού.

³ Ο τρόπος με τον οποίο θα γίνεται ο αναστοχασμός των παιδιών μπορεί να συναποφασιστεί στην ολομέλεια της τάξης και δύναται να διαφέρει από μάθημα σε μάθημα. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορεί να επιλέξουν να προχωρήσουν στον αναστοχασμό: είτε γραπτά στην ατομική τους καρτέλα· είτε ανώνυμα ή επώνυμα σε ένα κομμάτι χαρτί που θα καταθέτουν σε ένα ειδικό κουτί που θα ανοίγει ο/η δάσκαλος/α μετά το τέλος του μαθήματος· είτε ακόμα και προφορικά.